

история, теория, практика. Монография под редакцией проф. Михайличенко О.В. Бо Басен/Германия. LAP LAMBERT Academic Publishing.2021.P.26-37.

ТКАЧЕНКО Тетяна Володимирівна,
докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри теорії та методики мистецької освіти
ХНУМ імені І.П. Котляревського

Внесок Г.С. Сковороди в вокально-педагогічну спадщину майбутніх вокалістів

Видатний український просвітитель Г.С. Сковорода – неперевершений майстер відтворення найглибших людських почуттів – творчі свої кроки почав саме з вокальної любові, з пісенної лірики, з музики і був вірним їй все життя. Музика, пісня стали для Г. Сковороди одним з важливих засобів висловлення й поширення своїх філософських ідей, соціальних поглядів. Він вбачав у мистецтві не розвагу, а шлях до людського серця, до пробудження людської думки.

«Моє багатство – це душа й пісня, я мов птах небесний, не жну, не сію», – оригінально, як завжди, з притаманним лише йому літературним смаком відзначав сам Сковорода свою життєву цінність, де пісню він поряд з душею величав «з іконою милою».

З семи років вже помітили в сільській школі, де навчався Сковорода, його талант і любов до співу, і запропонували йому співати в церковнім хорі, де він з насолодою співав, «лагодив душу» всі дитячі й юнацькі роки. І далі, навчаючись у Київській академії, він не розлучався з музикою і співом. «Юний прибулець з першого разу звернув на себе увагу диригента співацької капели і негайно

вступив до хору, а здібності до музики і приємний голос дали привід взяти Сковороду до Придворної співацької капели в Петербурзі». У хорі завдяки особливому гострому слуху і вокальному таланту отримав почесне звання «придворного уставщика», що означало «соліст хору» і давалося кращим співакам. Мабуть, символічно, що саме першими творами, які почав писати Сковорода, були духовні пісні, канти. Працюючи в Придворній капелі, він пише «Іже херувими», які до нашого часу виконують у багатьох церквах України. Як зазначає М. Ковалевський, «він створив духовні концерти, поклавши деякі псалми на музику ... Крім церковної, він написав багато пісень у віршах і сам грав на скрипці, флейтраврі, бандурі і гусях – приємно і зі смаком» .

Більшість своїх поетичних творів Г. Сковорода складає саме в формі пісень. Музика і спів були для Сковороди засобом поширення своїх принципів, філософських ідей і мрій. Його пісні стали цілющим ковтком для простого українського народу, блаженним і натхненним скарбом. Народові він здавався не буденною людиною, а праведником» і своїми піснями і чудовою грою на сопілці «замовляв» душевні і сердечні рани.

У більшості досліджень про Г. Сковороду повідомляється, що він без співу не проживав жодного дня. Пісня була своєрідною терапевтичною гімнастикою душі. «Спів став щоденним заняттям Сковороди. Він не залишив його і в старості», – визначив відомий дослідник творчості Г. Сковороди І. Срезневський.

Ще одну цікаву відомість знаходимо у І. Срезневського про безпосередність і захопленість Сковороди піснею. Переходячи з села в село, дорогою він завжди співав. Творчість Сковороди і все його життя – це зв'язок з народною піснею, любов до якої вилилась у натхненну працю і «пересипала», як перлами, своїм колоритом мистецтво видатного філософа.

Так, народну хороводну пісню «Мак» Г. Сковорода вдало включив до притчі «Благородний Еродій»:

Соловєєчку, сватку, сватку,

Чи бивал же ти в садку, в садку?

Чи ведал же ти, как сеют мак?

Вот так, так!

Свіжість і краса народної пісні не залишилися поза увагою і у його творчості «Брань архистратига Михаила со Сатаною...»:

Зима прийде,

Солнце ясно,

Миру открыло лице красно...

«Сия песнь есть икона» – максимально високу оцінку дав сам Сковорода українській весільці.

Звісно, така свята, неземна любов до пісні і вокалу, до музики сприяли тому, що Григорій Савич сам почав писати пісні. А філософська їх новизна, соціальна загостреність здобули нечувану любов і визнання серед народу ще за життя видатного письменника-гуманіста. Найулюбленішими піснями стали: «Ой, ти, птичко жовтобока», «Стоїть явір над горою», «Пісня про правду і кривду», «Всякому городу нрав і права», «Щастіє, де ти живеш», «Де ти бродиш, моя доле». Багато із них завдяки своїй неповторній фольклорній колоритності й через оригінальну привабливість настільки сконцентрували увагу діячів української культури, що відбилися численними переспівами в їх музичній і поетичній творчості.

Характеризуючи вокально-пісенну спадщину філософа-музиканта Г. Сковороди, ми з'ясували, що його пісня – це новий етап у розвитку української пісенної культури, камерної вокальної музики, особливо в розвитку пісні-романсу. По-перше, Сковорода збагатив їх новими різноманітними тематиками, а по-друге, він став родоначальником нового типу вокально-інструментальної пісні. Тобто пісня з інструментальним супроводом, що, як відомо, безпосередньо передувало українському солоспіву. Такий тип супроводу дуже близький для лірників і бандуристів, тому цілком зрозуміла їх популярність серед цих співців. «Більшість пісень, які вони співають, є твори Сковороди. Народ називає їх псалмами».

Доречно навести слова видатного українського літературознавця

М. Петрова. «Не меншою популярністю користуються в Малоросії пісні Григорія Савича Сковороди... і досі співаються в Малоросії старцями».

Отже, дякуючи хранителям усної народної творчості – лірникам, бандуристам, сліпцям, до нас дійшли пісні Г. Сковороди. Мандрівний «народний університет і академія», як його називали, своїми піснями, підхопленими народними співцями, зробили великий внесок у скарбницю української музики. Він вважається новатором побутових сатиричних пісень, основоположником цього жанру. Глузливо-насмішкуватий тон пісні «Був Грицько мудрий», яку віднесено до побутової групи світських пісень – один з прикладів дружельобної сатири Сковороди, його неухваленної галантності. Саме це й є характеристикою морально-філософської пісенної особливості Сковороди. Його лірична забарвленість цілком звільнена від впливів аскетизму, примітивного мелодраматизму.

Музично-педагогічна діяльність була справжнім покликанням народного мислителя, просвітителя, письменника і музиканта Г. Сковороди. У своїх вихованців він виховував любов до Вітчизни, повагу до народу, чесність, працелюбність, ввічливість, розвивав у них природні нахили. На освіту, зокрема на музику, Г. Сковорода дивився як на засіб виховання всього народу. Джерелом педагогічних поглядів Г. Сковороди були традиції народної педагогіки, народна мудрість, народні погляди на освіту і виховання. Формування його самосвідомості також проходило в тісному зв'язку з усвідомленням себе як частини народу.

Важливе місце в цьому багатогранному процесі займало постійне спілкування з фольклором. Педагог і музикант вважав, що народна музично-поетична творчість є носієм не лише історичної пам'яті, мудрості, набутих у праці і соціальному житті, але й виступає як джерело знань про етичні погляди й переконання етносу. Образно-художня форма народної творчості забезпечує комплексний вплив на інтелектуальну та емоційну сферу особистості, сприяє розумовому, моральному та естетичному вихованню. Г. Сковорода був переконаний у тому, що залучення до фольклору як особливого способу

образно-естетичного мислення повинно бути невід'ємною частиною системи виховання підростаючого покоління, а також педагогічних кадрів.

Г. Сковорода був чудовим музикантом, співаком, композитором. Музика була супутницею його життя, його музична пісенна творчість пов'язана з його філософсько-естетичною системою, чільне місце в його педагогічній діяльності займало музичне виховання юнацтва. Поряд з вивченням поезії, художньої літератури, історії, філософії, (яку він називав „всевооружением й совершеннейшей музыкой»), Г. Сковорода рекомендував учителю, вихователю обов'язково навчати дітей і музиці, без якої неможливо відчувати усю красу природи, людини, життя.

Одним із перших українських педагогів минулого Г. Сковорода вимагав від учнів вивчення української народної творчості, вчив з ними народні пісні, котрі були необхідні для «розвитку найбільш витончених і шляхетних почуттів у серцях молодого покоління».

Ідеї музично-педагогічної спадщини Г. Сковороди виконували важливу соціальну функцію, були активним засобом пропаганди передових ідей того часу, важливою допомогою для народного учительства. Загальнолюдський зміст його творчості заповнює нашу сучасність, має великий вплив на всебічний розвиток особистості підростаючого покоління.

ВОРОНЦОВ Сергій Олександрович,

кандидат фізико-математичних наук,

доцент кафедри теорії та методики мистецької освіти

ХНУМ імені І.П. Котляревського

Мобільні пристрої в практиці викладання інформаційних технологій в закладах вищої мистецької освіти